12

fo".kqlglzukeLrks=e~&f

विष्णुसहस्रनास्तोत्रस्य वर्णनं महभारतमहाकाव्ये मिलति ।अस्य शाब्दिकार्थः अस्ति – विष्णोः सहस्रनामानि । एतत् महाभारतस्य अनुशासनिक पर्वे वर्तते ।

अर्जुनेन यदा भीष्मं शरैः आहतः कृतवान्, भिष्मेन स्वमृत्युः समयः उत्तरायणं चितं तस्यैव शुभमुहुर्तस्य प्रतीक्षां कुर्वन्तः आसन्, अस्मिन् समये महाभारतस्य युद्धः समाप्तेः दिशायाम् आसीत्, सर्वे योद्धाः पाण्डवान् तथा अभिमन्योः अजन्मबालकम् अतिरच्य सर्वे मृत्युं प्राप्तवन्तः ।अस्मिन् समये पाण्डवानां ज्येष्ठभ्राता युधिष्ठिरः हस्तिनापुरस्य नृपः अभवत् तथा

d{kk & 5

fVIi.kh

राजधर्मस्य शिक्षां प्राप्त्यर्थं भीष्मस्य पार्श्वे गतवान् तदा प्रश्नोत्तरशैल्यां संवादः बभूव, युधिष्ठिरः एकं प्रश्नं पृष्टवान् यत् सर्वश्रेष्ठं स्तोत्रं कः अस्ति । भीष्मः विष्णुसहस्रनामस्तोत्रस्योपदेशं कृतवान् । एतत् स्तोत्रम् ईश्वरप्रशंसायाः एकसहस्रतत्वानां वर्णनं करोति । अवगमनार्थं एतत् सरलमपि नास्ति शंकरभागवत् सदृशाः अनेकाचार्याः अस्य संस्कृतभाषायां सरलार्थं कृतवन्तः परन्तु आधुनिकसमये अन्यासु भाषासु अस्यानुवादं मिलति ।

अस्य स्तोत्रस्यान्ते पार्वती शिवम् अस्य गानस्य युक्तिं पृच्छति तदा ते उक्तवान् यत् रामनाम्नः वारम् वारम् उच्चारणम् सहस्रनाम्नः गीतवत् महत्वं वर्तते ।।

mÌs';kfu

एतत् पठनान्तरम् भवन्तः सक्षमाः भविष्यन्ति :

- श्लोकानां शुद्धरूपे उच्चारणे ;
- श्लोकानाम् अभ्यास करणे ।

12.1 fo".kqlglukeLrks=&f

AA Jhfo".kqlglukeLrks=e~ AA

नारायणं नमस्कृत्य नरं चौव नरोत्तमम् ।

देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत् ।।

Å¡ vFk ldy lkHkkX;nk;d Jhfo".kq lglukeLrks=e~ A

'kqDykEcj/kja fo".kqa 'kf'ko.kZ prqHkqZte~ A
çlUuonua /;k;sr~ lofoZ?uksi'kkUr;s AA fAA

HkkokFkZ & भवान् चन्द्रमसः तुल्यं धवल वर्णं धारयति ,तेन एव धवलवर्णेन भवान् शोभायमानः वर्तते । भवान् अन्तर्यामी एवं चतुर्भजः वर्तते ,अहं भवतां सर्वदा हास्ययुक्तमुखम् अवलोकयन् प्रार्थनां करोमि यत् मम मार्गस्य सर्वविध बाधा दूरी भवेत् ।

;L; f}jnoäk|k% ikfj"k|k% ij'kre~ A
fo?ua fu?ufUr lrra fo"oDlsua rekJ;s AA „AA

HkkoFkZ & बहुसेवकयुक्ताः हस्तिवत् मुखयुक्तः विष्वक्सेना अस्माकं सर्वदुःखं हरिष्यति, वयम् आत्मानं पूर्णरूपेण अर्पयिष्यामः ।।

O;kla of l"BuIrkja 'kä% ik=edYe"ke~ A
ijk'kjkRet a oUns 'kqdrkra rikfuf/ke~ AA …AA

HkkokFkZ & अहं व्यासं नमस्करोमि यः तपस्यायाः मूर्तिः वर्तते, तथा वशिष्ठ दृऋषेः प्रपौत्रः वर्तते शक्तेः पौत्रः पाराशरस्य पुत्रः तथा शुकस्य पिता अस्ति ।

fVIi.kh

0;kla; fo".kq:ik; 0;kl:ik; fo".kos A
uekss os cãfu/k;s okfl"Bk; uekss ue% AA †AA

HkkokFkZ% & व्यासः एव विष्णुरूपः वर्तते तथा विष्णुः एव व्यासरूपे वर्तते। यः वशिष्ठस्य परिवारे अजायत तस्मै मम पुनः पुनः प्रणामः ।

vfodkjk; 'kq)k; fuR;k; ijekReus A
lnSd:i:ik; fo".kos lokft".kos AA ‡AA

HkkokFkZ% & यः पवित्रः अस्ति परमः अस्ति सत्यरूपः अस्ति तथा संसारस्य सर्वविध वस्तुनः परे अस्ति तं विष्णुं प्रणमामि ।

;L; Lej.kek=.k tUelalkjcU/kukr~ A
foeqP;rs ueLrLeS fo".kos çHkfo".kos AA ^AA

HkkokFkZ%& अहं तं परमसत्तात्मकं विष्णुं प्रणमामि ,यस्य विषये एकवारं चिन्तनमात्रेणैव मृत्युबन्धनेभ्यः मुक्तिः भवति ।तं सर्वसक्तिमानविष्णुं वारं वारं प्रणामः ।

Åa uekss fo".kos çHkfo".kos A

JhoS'kEik;u mokp ---

JqRok /keZku'ks"k.k ikoukfu p loZ'k% A
;qf/kf"Bj% 'kkUruoa iqujsokH;Hkk"kr AA %AA

वैशम्पायनः उक्तवान्

HkkokFk% & सर्वं श्रुत्वा तथा अवगत्वा इदानीं यावत् एतादृशं न कथितं यः सकलपुरुषार्थस्य साधकोस्ति, तथा अल्पेन प्रयासेणैव सिद्धः भवति तथा महान् फलदायकोऽपि भवति शान्तनु पुत्रभीष्मपितामहं युधिष्ठिरः पृष्टवान् ।

;f/kf"Bj mokp ---

fdedl nlorl ykdl fdl okl;dl ijk;.ke A

Lr|oUr% dl depUr% çklu;|ekuok% 'kHke AA ŠAA

यधिष्ठिर उवाच

HkkokFk% & सर्वाषां विद्यानां प्रकाशहेतुः एकः कः देवः अस्ति यस्य विषये उक्तं यत् दृ यस्य आज्ञया सर्वे प्राणिनः प्रवृताः भवन्ति ? तथा एकैव परायणः कः अस्ति यस्य साक्षात्कारानन्तरं सर्वविध संशयाः नश्यन्ति । तथा सम्पूर्णानि कर्माणी क्षीणानि भवन्ति । यस्य ज्ञानमात्रेण आनन्दस्वरूपं मोक्षः भवति, यस्या ज्ञाता कस्यापि भयं न करोति ,यस्मिन्न प्रविश्यमाणस्य पुनर्जन्म् न भविति कस्य देवस्य स्तुत्या तथा अर्चनेन मनुष्यः कल्याणं प्राप्नोति ।

dk /kel) lol/kek.kk Hkor% ijek er% A

fdl tiUeP;rl tUr|tUe|l|lkjcU/kukr AA ‹AA

HkkokFk% & भवतां मतानुसारेण सर्वेषु धर्मेषु श्रेष्ठतमो धर्मः कः वर्तते ? तथा जन्मात् संसारबन्धनात् जन्तुः किं जपेन मुक्तः भवति ?

Hkh"e mokp --- txRçHkq nonoeuUr i#"kkÙkee A
Lrou ukelgl.k i#"kLlrrkfRFkr% AA få AA

भीष्म उवाच

Hkkokfk% & यः संसारस्य प्रभुः ,अनन्तदेवः तथा पुरुषोत्तमः वर्तते तस्य सहस्रनामभिः पुरुषः सर्वदुःखानां पारं भवति ।

reo pkpl;fUuR; Hkä;k i#"keO;;e A
/;k;u Lrou ueL;'p ;tekuLreo p AA ff AA

Hkkokfk% & अविनाशीं पुरुषं नित्यं भक्त्या अर्चयन् ध्यायन् स्तुवन् नमस्यन् यजन् मनुष्याः सर्विधदुःखैः मुक्तिं प्राप्नोति ।

vukfnfu/ku fo".k lo'ykdeg'oje A
ykdk/;{k Lrofuur; lon)[kkfrxk Hkor AA f„AA

Hkkokfk% & अनादिनिधनं (जायते अस्ति वर्धते विपर्यते अपक्षीयते नश्यति) एतैः षड् विकाररहितं सर्वलोकानां स्वामिनं तथा लोकाध्यक्षं विष्णुं नित्यं स्तुयात् अस्य स्तुत्या मानवाः सर्वविधदुःखैः पारं भवन्ति ।।

d{kk & 5

fVIi.kh

cã.;! lo/keK ykdkuk dhfrlo/kue A
ykdukFk egnHkr lo Hkr Hkokn Hkoe AA f…AA

HkkokFk% & एषः ब्रह्मण्यः जगतः रचयिता लोकानां किर्तिं वर्धनिकारकः तपस्विनस्य तथा श्रुतेः हितकारी अस्ति सर्वेषां धर्मानां ज्ञाता प्राणिनां यशं तथा प्राणिषु स्वशक्ति प्रविश्य वर्धयति, तथा यः लोकनाथः अर्थात् जनानाम् शासनकारकः, तथा स्वकीयेन समस्तोत्कर्षेण पर्मार्थः सत्यः वर्तते, यस्य संकल्पमाध्यमेन समस्तभूतानाम् उत्पत्तिः तथा संसारः उत्पन्नो भवति, अतः सः समस्तभूतानां उद्गमस्थानं वर्तते, तस्य परमेश्वरस्य स्तवनेन मनुष्यः सर्वदुखैः विमुक्तो भवति ।

,"k e lo/kek.kk /kek·f/kdrek er% A
;nHkä ;k i.Mjhdk{k Lrojpuj% lnk AA f†AA

HkkokFk% & अहं सर्वधर्मेषु तं एव धर्मं सर्वश्रेष्ठं मन्ये यस्मन् नराः सदा भक्त्या पुण्डरीकाक्षं स्तुवन्ति तथा अर्चन्ति ।

ije ;k egÙkst) ije ;k egÙki% A
ije ;k egncã ije ;) ijk;.ke AA f‡AA

HkkokFk%& सः यः महान् तेजयुक्तो वर्ततो, महान् तपोयुक्तो वर्तते, तथा महान् परमब्रह्मो वर्तते सैव महान् भक्तानां परायणं वर्तते ।

d{kk & 5

fVIi.kh

ifo=k.kk ifo= ;k e³xykuk p e³xye A

nor norkuk p Hkrkuk ;k·0; ;% firk AA f^AA

HkkokFk% & सः पवित्राणां पवत्रः अस्ति मङ्गलानां मङ्गलम् अस्ति दैवतानां दैवता तथा भूतानां अव्ययः पिता वर्तते ।.

;r) lokf.k Hkrkfu HkoUR;kfn;xkxe A

;fLe'p çy; ;kfUr iujo ;x{k; AA f‰AA

HkkokFk% & सः येन युगस्यारम्भे सर्वेषां प्राणीनां उत्पत्तिं कृतवान् तथा यः प्रलयम् आनयन्ति तथा पुनः पुनः युगं रचयति ।।

rL; ykdç/kkuL; txUukFkL; Hkir A

fo".kkukelgl e 'k.k ikiHk;kige AA fŠAA

HkkokFk% & तस्य जगतः प्रधानस्य भूपतेः जगन्नाथविष्णोः एकसहस्रनामानि श्रवणेन पापानि तथा भयं दूरं भवन्ति ।

;kfu ukekfu xk.kkfu fo[;krkfu egkReu% A

_f"kfHk% ifjxhrkfu rkfu o{;kfe Hkr; AA f‹AA

HkkokFk% & तस्य ब्रह्मणः पवित्रनामानि अहं तेषां गुणैः सह वदिष्यामि येषां मुनिनः उच्चारणं कुर्वन्ति ।

fo".k lglukeLrk=e&ƒ

fVIi.kh

_f"kukEuk lglL; onO;klks egkefu% AA
NUnks·uq"Vqi~ rFkk nsok Hkxoku~ nsodhlqr% AA „åAA

HkkokFk% & येषां देवता श्रीकृष्णः अस्ति तथा छन्दः अनुष्टब् वर्तते तेषां विष्णोःसहस्रनामानां वर्णनं वेदव्यासमहामुनिः कृतवन्तः ।।

ve`rka'kwn~Hkoks chta 'kfäns¡ofdUnu) A
f=lkek ân;a rL; 'kkUR;FksZ fofu;kT;rs AA „ƒAA

HkkokFk% & अमृतांशेनोद्भवः देवकीनन्दनः बीजरूपः वर्तते । नाम्नि एव शक्तिः अस्ति, हृदयः त्रिसीमायाः युक्तः अस्ति । तथा शान्तिप्राप्त्यर्थं तस्य नामस्य प्रयोगः करणीयः ।।

fo".kqa ft".kqa egkfo".kqa çHkfo".kqa egs'oje~ AA
vusd:ia nSR;kUra ukekfe iq#"kksÙkee~ AA „„ AA

HkkokFk%& अहं विष्णुं नमामि यः विजेता अस्ति, परब्रह्मा अस्ति, देवानां देवः अस्ति, शत्रुविनाशकः अस्ति, तथा पुरुषाणाम् उत्तमः अस्ति ।

ikBxr ç'u 12-1

1. विष्णोः स्मरणमात्रेण कस्मात् विमुच्यते ?
2. कः पवित्राणां पवित्रं मङ्गलानां मङ्गलम् च ?
3. अस्मिन् स्तोत्रे विष्णो कति नामानि वर्णितानि ?

4. कः लोकप्रधानः ?

5. विष्णोः हृद्यः कीदृशः ?

HkoUr% fd% f'kf{kroUr%

- विष्णुसहस्रनामस्तोत्रस्य श्लोकानाम् उच्चारणम् ।
- विष्णुसहस्रनामस्तोत्रस्य महत्वम्
- भगवान् विष्णोः विभिन्नविशेषताः

ikBkUrk% ç'uk%

1. विष्णुसहस्रनामस्तोत्रस्य संक्षिप्त टिप्पणी करोतु
2. भगवान् विष्णोः विशेषताः लिखतु

mÙkjekyk

1. जन्मसंसारबन्धनात्
2. विष्णुः
3. सहस्राणि
4. विष्णुः
5. त्रिसामा